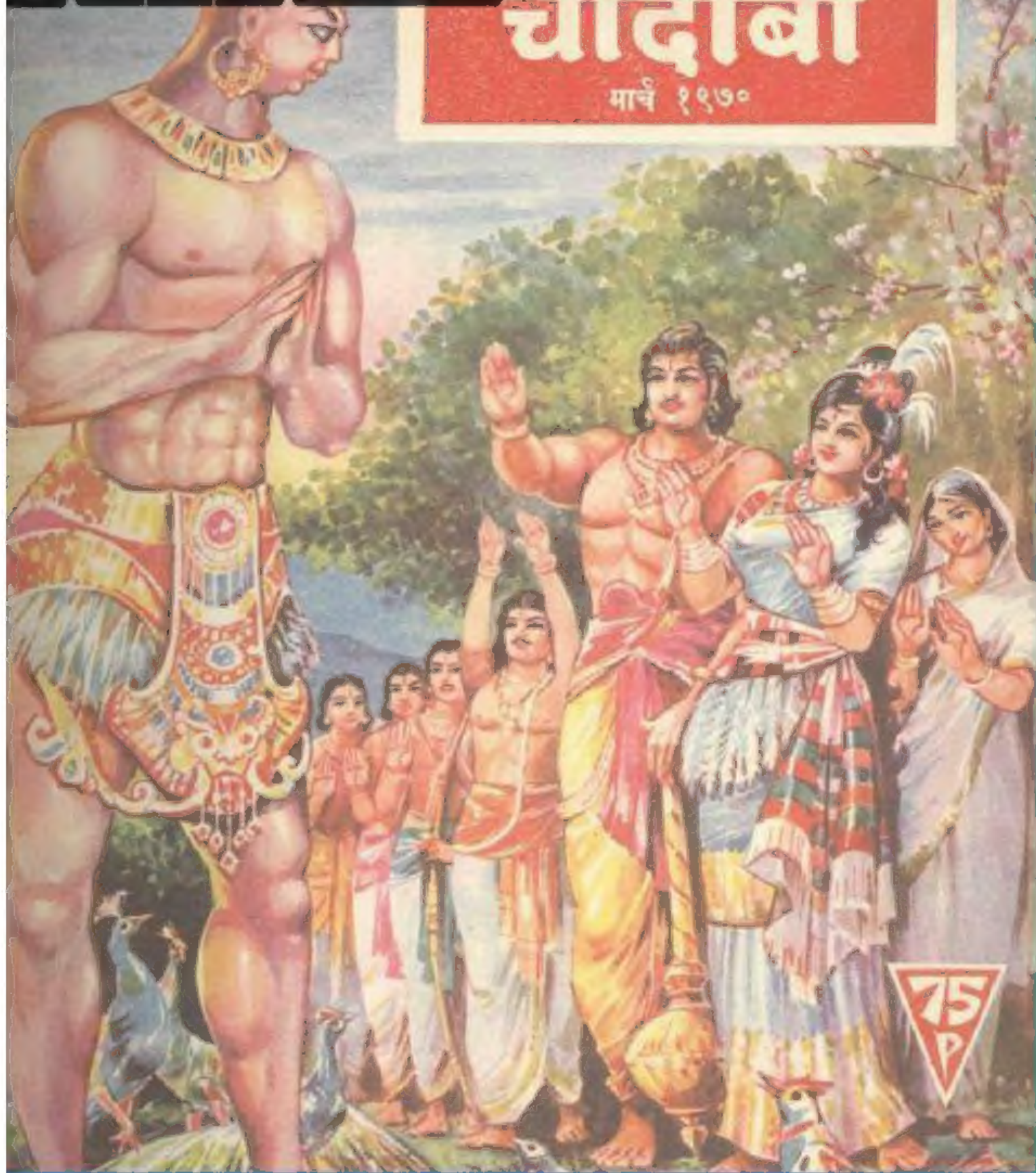

चांदोबा

मार्च १९७०

कल्पनेतली परी

शूजेन देशाचा पुत्रराज प्रदीप रूपवान व बुद्धिमान होता. त्याच्यामध्ये एकच एक दोष होता, तो म्हणजे तो एवढ्याच कारणासाठी रामनामचा आणि छद्मान सहान गोष्टीसाठी दुःखी निराश होऊन बसायचा.

प्रदीप वयात आल्यावर त्याला अनेक राजकन्या सांफून आल्या. त्याने सर्वांच्या तसविरी पाहल्या. पण त्याला त्यांच्या पैकी एकदेखील पसंत पडली नाही. कारण त्याने स्वतःच्या कल्पनेने एका अप्सरेसारख्या सुंदरीचे चित्र मनातल्या मनात रेखाटले होते. ती सुंदरी मिळाली तरच फन करायचे त्याने मनाची ठरविले होते.

प्रदीपला कोणी सुंदर राजकन्येचे चित्र आपून दाखविले की तो सांगे की मला हवी आहे ती सुंदरी हो गंधे, तेंच तेंच

उत्तर ऐकून राजासुद्धा कंटाळला व म्हणाला-“बाबा रे, तुला हवी असेल तशी राजकन्या तूच हुडकून काढ.”

म्हणून एक दिवशी प्रदीप आपल्या बरोबर तिघांचीसो नोकरींना घेऊन आपल्या कल्पनेतल्या परीच्या शोषार्थ पिचाला. कित्येक गावे व शहरे पहात हितावरादेखील त्याला ती कल्पनेतली परी कोठे दिसली नाही. निराश होऊन तो परत निघाला. एका गावात आठनवधाचा बाजार होता. प्रदीपदेखील गंमत बघायला म्हणून एका जागी येला. तेथे दुकानात त्याला एक चित्र दिसले. ते शिव, चक्रि होऊन तो बराच वेळ पहात राहिल. कारण त्या चित्रातली सुंदरी त्याच्या कल्पनेतली सुंदरीच होती. म्हणून त्याने दुकानदाराला विचारले-“हे भिन्न कोणाचे आहे?”

“विजयदुर्गेच्या राजकुमारीचे पित्त आहे हे! दक्षिणेकडच्या एका चित्रकाराने काढले आहे. त्या देशाच्या राजाला हे चित्र बानडले नाही. कारण हे त्या राजकन्येच्या सौंदर्यापेक्षा कमी प्रतीचे होते. मला हे चित्र फार आवडले, म्हणून मी हे निरुक्त घेऊन विकायला ठेवले” दुकानदार म्हणाला.

प्रदीपने, दुकानदाराने मागितलेली किंमत देऊन ते चित्र विकत घेतले आणि आपल्या राजधानीस परतला. त्याने दडिर्जना ते चित्र दखविले व म्हणाला-“ही राजकन्या दक्षिणेकडील विजयदुर्गेच्या राजाची मुलगी आहे. तिच्याशी लग्न करायला मी तयार आहे. वाकी व्यवस्था आपण करावी.”

राजाने प्रमानास सल्ला घेतला. पित्रव-दुर्गेचे राज्य दक्षिणेकडे फार दूर होते. इतक्या दूर दूत पाठवून लग्न ठरवून प्रत्यक्ष स्वनाला फार उशीर जाला असता. म्हणून प्रधानाने त्या देशाच्या एका जुन्या चाली-ग्रमाणे राजपुरोहिताला पाठविण्याचे व विजयदुर्गेच्या राजाने हा संबंध स्वीकारला तर प्रतीपच्या तसविरीची विवाहविधी ठरकून घेऊन राजकन्येला घेऊन येण्याचे ठरले. त्याप्रमाणे विवाह समारंभ आटोपला आणि विजयदुर्गेच्या राजाने अनेक रूपवान

वस्तु अहेर म्हणून आपल्या जोंबराकडे व व्यक्तीकडे मुलीबरोबर पाठवून दिल्या. राजकन्या सगल्या आपल्या सर्वांनी व बारी-बरोबर शूरसेन तगरी पोचली.

मध्वंतरी प्रदीपच्या मनात आपल्या कल्पनेतल्या सुंदरीला स्वतः जाऊन पाहण्याची इच्छा उद्भवली. तो वेध पाळून राजधानीपासून चौडशा अंतरावर, जेथे मंगला व तिच्या बरोबर आलेले लोक मुक्कामासाठी उतरले होते तेथे आला. तेथे सर्व लोक आपापल्या कामात गर्क होते.

प्रतीपने एका झिपायला नवल बोलवून विचारले-“राजकन्येची राहुटी कोठे

वाहे? मी जाऊन पायला काही हरकत वाहे का?"

जिपायला थट्टा भुचळी. भंगलाच्या राहट्टीतून बहेर येणारच्या एका दासीकडे बोट दाखवून तो म्हणाला—"भेंडा न, पुढे जाऊन. ते काय राजकन्या मंगलाच तर येत आहेत, समोर?"

तिला पाहून त्याला आश्चर्यच दाटले. त्या चित्रात चितारलेली राजकन्या ती नव्हती. त्याला फक्तवून कोणत्या तरी राव-कन्येला त्याच्या गळ्यात बांधण्यात येत आहे असा संशय त्याच्या मनात आला. पण आता त्याला काहीच करता येण्यासारखे नव्हते.

मग माकून पदरी पडले ते पवित्र झाले असे मानूनच त्याला स्वस्थ रहावे लागणार होते. प्रतीप राजवाड्यात परत आला. त्याने नोकरीचाकरांना एका गोष्टीची ताकीद करून ठेवली की विवसा कधीही राजकन्या त्याच्या बजेरेत पडता कागात नावे न काढोत पडल्यावरच राजकन्येने जवनगृहात प्रवेश करावा आणि जवनगृहात व बाहेर दिशे लावू नयेत.

युवराजांच्या या विचित्र आज्ञेचा अर्थ कोणाला कळला नाही. राजकन्या भंगला तर पाहूनच गेली. तिला संशय आला की चित्रात दाखविलेल्या राजकुमाराशी तिचे लग्न झाले असून कुसल्यालीच तर वाहे नाही? राजवाड्याने आपल्याला पाहू नये म्हणून युवराजांनी अशी आज्ञा काढली असावी. म्हणून पतीला कळव्याशिवाय तिने पतीला पाहून घेतले. तेव्हा तिच्या मनाचे समाधान झाले. पण पतीने अशी विचित्र आज्ञा की काढली या गोष्टीचा उलगडा होईना.

प्रदीप फार ठशिराव जवनगृहात येई व पहाटे उज्ज्वलपुर्वी पडून जाई. मंगला-वेनीशी तो बोले, पण अगदी 'हो' किंवा 'नाही' एवढेच.

अर्धच आणखी काही दिवस काटले. युवराजांच्या या विद्विग्णपणाचा राव-कन्येला राग आला. अशा वागण्याचे कारण तरी मकी का बळायला? म्हणून तिने आपल्या एका म्हाताऱ्या दासीचा सल्ला विचारला.

ती म्हणाली—"मलासुद्धा आश्चर्यच काढते बाई! तुमची नुसती वसवीर पाहूनच युवराजांनी तुमच्याशी लग्न करण्याचा हुट्ट धरला होता, म्हणे कदाचित हे शत्रू खोटे असेल. नाही तर या विचित्र वागण्याचा अर्थ काय?" नंतर विचार करून ती म्हणाली—"युवराज, रोज सगळी सल्ला त्या म्हाताऱ्या दासीने दिला.

थोड्यात किंवा त्याच्या वास्तपास गाईची देखरेख करायला जातात म्हणे आपल्याला पहावे लागू नये, एवढ्याच बाडी तर हे सर्व करीत असावेत. नाही तर युवराजांचा कसले काम असणार थोड्यात? तुमच्याकडे पाहून युवराज कसे वागतात हे पाहिले पाहिजे. म्हणून तुम्ही एक साधन्य दासीचा पोचाख करून माझ्याबरोबर त्या बाजूला सकाळच्या वेळी चला. मुन्हांला पाहून ते काय करतात हे तुम्ही पहा व मी पण पाहते, म्हणजे आपल्याला त्यांच्या विद्विग्ण वागण्याचा अर्थ कळेल." असा कल्लू त्या म्हाताऱ्या दासीने दिला.

होऊन म्हातारीच्या नातीच्या वेषातल्या मंगलादेवीकडे पाहू लागला. त्याला लावण्याचा प्रयत्न करताना, म्हणजे त्याच्या कल्पनेतली परी या म्हातारीची नातूच होती का? त्याचा स्वतःच्या डोळ्यांचा विश्वासच बसला.

“नाटक! मग मी खेळ का वूच?” म्हातारीचा तो प्रश्न ऐकून युवराज अर्ध काही झोपेतून जागे झाले आणि म्हणाले— “धारोण वूच ना? हो, घे की!” प्रदीप भडकल्यासारखा बोलला.

नोकर एका गार्दचे वूच काढीत होता, त्या दाजूला मंगला गेली. एकदम ती किवाळी फोडून ओरडली. तिच्या पायात कांटा मोडला होता.

“काय झाले?” प्रदीपने पुढे येऊन विचारले. आपल्या कल्पनेतल्या मुंदरीच्या पायात काटा मोडलेला पाहून तो स्वतःला आवरू शकला नाही. त्याच्या डोळ्यातून दोन टिपे गळली तो पुढे गेला आणि तिला म्हणाला— “मला वरून थोडे उभो रहा, मी कांटा काढतो.” असे सांगून प्रदीपने स्वतःच्या हातांनी निःशंकोचपणे कांटा काढला.

नोकराने काढलेले धारोण वूच पिऊन जाताना प्रदीपचा निरोप घेत मंगला

म्हणाली— “वर मा येत. आपले पोर उपकार झाले माझ्यावर.”

“रोज येत जा आणि धारोण वूच पीत जा. मी नोकरीला लागून ठेवतो.” बोलताताना त्याच्या आवाजातला थोड्या बटाकन लयात येण्यासारखा होवा.

मंगला स्मित करून म्हणाली— “बैरन, शक्य येईल!” असे सांगून ती म्हातारी-बरोबर निघून गेली आणि कोणाच्या नकळत राजवाड्यात गेली.

त्या दिवशी रात्री प्रदीप झोपला अस-तांना मंगलाने त्याला उठवले तेव्हा त्याने रागाने विचारले— “काय, झाले काय? काय पाहिजे तुला?”

“काही नाही, माझा वडपान ठणकतो आहे. तडपायातसकाळी काटा किंवा वसेच काही तरी मोडले होते आणि आता त्या जागी सूज आली आहे.” मंगलादेवी म्हणाली.

म्हणून माझ्याजाने प्रदीपने दासीला हाक मारून दिवा आणायला मागितले. दिवा आला, पण युवराजाने राजकल्येकडे पाहण्याचे टाळले व म्हणाला— “पाय कुठे गुनला आहे?”

“पाय सुजला नाही व ठणकत पण नाही. उजेडात तुम्ही मला पहावे म्हणून मी पाय दुखत्याचे सोप केले होते.” मंगलादेवी हसत म्हणाली.

प्रदीपने रागातच वर भान करून मंगलादेवीकडे पाहिले आणि ती दुसरी तिसरी कोणी नसून त्याच्या कल्पनेतलीच परी आहे हे पाहून त्याला परमार्थद झाला.

दुसऱ्या दिवसापासून घयन गृहात दिवा न लावण्याचा हुकुम युवराजांनी माने पेतला.

हा बदल एकाएकी कसा झाला याचे गुप्त एवढ्या त्या म्हातऱ्या दासीशिवाय इतर कोणाला कळले नाही.

जातिभि र्वच्यते नैव, चोरेणापि न नीयते ।

द्वयेन न क्षयं नातिः । विद्यारत्नं महाधनम् ॥ १ ॥

विद्या हेतुं एक बोर धन होय । (पहा न करतें तें) नातेगार्दक किंवा वारस फसवून तें वेळें शकत नाही, बोर बोरून नेत नाही किंवा शेत केळाने तें कमी होत नाही.

पुस्तकेषु च या विद्या परहस्ते च यद् धनम् ।

समयेन परिप्राप्ते न सा विद्या, न तद् धनम् ॥ २ ॥

पुस्तकांत जी विद्या असते आणि दुसऱ्याजवळ जें धन असतें तें गरज असते तेव्हां आपल्याला (उपयोगी पडत नाही, म्हणून) ती विद्या आणि तें धन नसल्यासारखेंच (नाहीं का ?)

सुखायौ त्यजते विद्यां, विद्यार्थी त्यजते सुखम् ।

सुखातिनः कुतो विद्या, कुतो विद्यार्थिनः सुखम् ? ॥ ३ ॥

सुखाचा अपिस्वाची विषया त्याग करतो आणि विषयाचा अपिस्वाची सुखाचा त्याग करतो. सुखाची अपिस्वाचा असणाऱ्याला कोठून विद्या (आमनाद ?) आणि विद्येची अपिस्वाचा असणाऱ्यास कोठून सुख (विद्याराद ?)

विद्वत्त्वं कृपत्त्वं सैवतुल्यं कदाचन ।

स्वदेशे पूज्यते राजा विद्वान् सर्वत्र पूज्यते ॥ ४ ॥

विद्वत्ता आणि राजपद यांच्याची तुलना करणें कधीच शक्य होणार नाही ; (पहा ना.) राजाचा आदर स्वदेशांत, (म्हणजे त्याची सत्ता असते फक्त त्या प्रदेशांत) होतो, परंतु विद्वत्ताचा आदर सर्वत्र होतो.

पडकें वृंजळ

[२५]

[शिर्षामुखला वली देवळाच्या वेळी त्याच्या गळ्यात काळीमातेचा ताईत दड्या कुलनाच्याला दिशता आणि तो पक्कच क्षाला. खरी वस्तुस्थिति कळल्यावर त्याने पुत्राच्यालाच वली घायला आला केला. परंतु पुत्राची बोगरावर फळून येला होता. त्याला पकडण्यासाठी दड्या जातीचे लोक डोंगरावर चढू लागले. पुढे...]

आपल्याला पकडण्यासाठी अनेक दड्या येत आहेत हे कळले तरी पुत्राची थोडा-देखील वावरला नाही. आपल्या डोक्यावरचे शिरस्त्राण काढून त्यावून एक ताडपत्र घ्याने बाहेर काढले व ते शिर्षामुख व विक्रमला दाखवीत हसत ताड उभा राहला. ते ताडपत्र पाहून विक्रम चकितच झाला. त्याने आपल्या पोशाखात ते आहे को नाही चाचपून पाहिले. ते तेच नव्हते.

“शिक्षी पाहिलेस ते ताडपत्र ? आण- त्याला तो जे ताडपत्र दाखवीत आहे त्यातच पडक्या देवळापर्यंत आपल्या मार्गे आहे. कालीमातेच्या देवळात जी ओढावाण झाली त्याच नेळी ते माझ्या पोशाखातून पडले असावे. तेच नेत्रके त्याला सापडले अह.”

विक्रमनेसरी भावच्या घाबऱ्या म्हाणाला. एक लणभरच शिर्षामुख किंकर्तव्य विमूढ स्थितीत त्याच्याकडे पहात उभा

Fullscreen

127

X

◀

⌂

▶

20 / 80

तुम्हाला ज्याने कैद केले होते त्या नाग-मोमला तिकडेचा प्रदेश माहिती आहे. तो वाट दाखवू नको. परंतु माझा कुलनामक मध्येच बोलता बोलता थांबला.

पण शिखीमुखला मध्येच थांबायला धीर नव्हता. तो म्हणाला—“इम्मुनायका! आपला जो सल्ला असेल तो आपण लवकर थावा.”

“मला असे वाटते की दुष्टांचे सर्वांनी तो प्रदेश पाहिला आहे. जवळ जाऊन कोणी ते वेळळ पाहिले असल असे मला काही वाटत. तो प्रदेश आहेच तसा भयान. त्या प्रदेशात भयंकर मोठमोठे साप व बिचू आहेत. पण त्या देवळात जाण्याचा एवढा आग्रह का! हे नाही मला कळले!” इम्मुनायकाने विचारले.

तो प्रश्न बरोबरच होता. कारण महाराज विक्रमकेसरी याच्या शोधाचे शिखीमुख व विक्रम निघाले होते. ते आता या जगात नाहीत हे नक्की झाले होते. आता मज्जे केले पाहण्याचा आग्रह शाखेन जीव शोकात टाकण्याचे कारण काय? शिखीमुखने विक्रमकडे त्या अर्थी नसते पाहून त्याचे मत विचारले. विक्रम

खोश विचार करून म्हणाला—“माझे आजोबा त्या देवळापर्यंत जाण्यात यशस्वी झाले नाहीत. परंतु मला ते पहावयाचे नव्हते. तेने जे अलोट धन पडले आहे व तेथे शिल्पकलेचे दुर्मिळ असे जे नमुने आहेत ते घेऊन येण्याची आजोबांच्या मनात फार इच्छा होती. ते काम मी त्यांचा नातू पुरा करू नकलो तर त्यांच्या आत्म्याला शांती मिळेल.”

“तर मग मी पण तेथपर्यंत तुझ्या बरोबर घामला तयार आहे. आम्हाला दमके दिवस ज्याने अधरणा: झळले त्या पुजेच्याला ठार करून त्याची शेंडी कापून आपण नागमल्लीला दाखवीपर्यंत माझ्या मगचे समाधान होणार नाही. तसे वचन पण मी तिला दिले होते. मी तरी कोणत्या तोंडाने तिच्या अजळ जाऊ?” शिखीमुख म्हणाला.

ते ऐकून विक्रम स्मित करून म्हणाला—“मग काय? त्या देवळाचा शोध लावून घाला मज्जेला पुष्कळ लोक आपल्या बरोबर आहेत. आपापल्या मनातली इच्छा पूर्ण होण्यासाठी आपण तेथपर्यंत गेलोच पाहिले. तो दुष्ट पुजारी त्या देवळाजवळच आपल्याला भेटेल.”

राहला. परंतु थोड्याच वेळात स्वतःला मावळून म्हणाला—“आता झाले ते झाले पन्नासावारीत वसण्यास आपल्याला वेळ नाही. पडक्या देवळापर्यंत कसे पोचता येईल हे पहावयाचे आहे. आपण त्या दुष्टाचा पाठलाग केलाच पाहिजे व शक्य तर त्याला पकडले पाहिजे.”

दोघांचे समाधान ऐकून इम्मुनायक त्यांचा धीर देत म्हणाला—“तुम्ही कोंकणी रह्या. त्या देवळापर्यंतच तुम्हाला जमने आहे ना? तेथपर्यंत तुम्हाला वाट दाखविण्यासाठी मी एका बांधाला तुमच्या बरोबर पाठविता. बांगराच्या पायथ्याची

“तरमग ऐका. तेथपर्यंत तुम्ही जाण्याची गरजच नाही. माझे अनुयायी त्याला धरून घेऊन येतील.” इम्मुनायक म्हणाला.

देवळात पुजेच्याच्या पाठीमागून नाग-गिधाड समोर आला व एक मोठा दगड उचलून धरून म्हणाला—“हा नाग-गिधाड जिवंत असेपर्यंत पुजारी धन्याला कोणी कैद करू शकणार नाही. माझ्या मनात झाले तर हा सर्व बांगर तुमच्यावर कोसळेल.” असे म्हणत नागगिधाडाने तो दगड इम्मुनायकाने फेकला.

आपल्या अंगावर दगडहत येणारा दगड पाहून इम्मुनायक त्याच्यापासून आपला

इम्हू जातीचे राज्य स्थापन करून त्यांचा राजा होईन."

"एककीत ना त्याची बटवर तुम्ही? माझे अनुयायी खात्रीनेच त्याला कैद करतील," इम्हू कुलतायक म्हणाला.

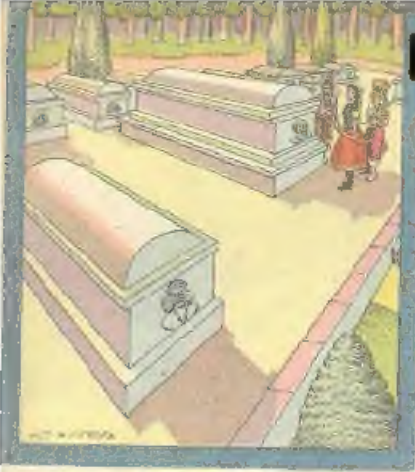
गिलीमुख व बिकन दोघांनी अजित आणि वीरभद्र दोघांना सावध केले आणि डोंगर चढू लागले. तेथे त्यांना इम्हू जातीचे लोक एका मोठ्या खड्यात भरलेले पाणी पहात सर्व असलेले दिसले. पुत्राच्याच्या अनुयायांनी त्या गूहेत प्रवेश केल्यावर दोन दगड बाजूला सरले, त्या बरोबर दोघांच्या तळघातले पाणी आले आणि गूहेच्या तोंडाजवळचा खड्डा तुटून भरला.

"हा मोठा वस्तुद दिसतो बर का! पळून जाण्याची योजना त्याने पाहिल्यानेच करून ठेवली होती व आपल्याला नप्पा गोप्यीत ठेवून ठेवले होते त्याने." एक इम्हू म्हणाला.

"त्याची सर्व लबाडी आम्हांला चांगली माहिती आहे. तुम्ही जगाच आपला पैठ फुकट घालवू नका. डोंगराच्या वारी बाजूला पसरून त्याला वेढा घाला आणि तो आपल्या साथीदारांबरोबर कोकून बाहेर पडतो, हे पक्क. नंतर दोघे तिचे

बचाव करून घेऊन मोठ्याने ओरडत डोंगरावर चढून जाऊ लागले. पुत्राच्याने नादपत्र आपल्या शिरस्त्रागान लपवून ठेवले आणि आपल्या अनुयायांना उद्देशून म्हणाला— "तुम्ही सर्व उभे राहून काय पहात आहा! हे सर्व दगड व खडक ठकला या सर्व दुष्टांवर आणि विवरात निघून या." त्यानंतर गिलीमुख व त्याच्या अनुयायांकडे वळून पुजारी म्हणाला— "प्राणाचा मोह नसेल तर तुम्ही दृष्टिक द्वीपज येऊन बसा येडा. तेथे मी तुम्हांला महाविश्लेषवरीच्या चरणी बळी वेईन नंतर मी या ब्रह्मपुत्र नदीच्या तीरात

नासहता कळनायला या. धाकी सर्व त्याचा वाटलाय करा." विक्रम म्हणाला.

विक्रमने सांगितले त्या प्रमाणे सर्व इभू लोक डोंगराला वेडा देऊन उभे राहले. शिखीमुख व विक्रम डोंगरावरून खाली उतरून आले आणि त्यांनी इभू कुलनायकाला सर्व हकीगत सविस्तर सांगितली.

"म्हणजे तो दुष्ट असल्या हातातून निवटून गेला म्हणायला. पडक्या देवळापर्यंत जायची वाट त्याला सादरपणाच्या आधारे कळेल. मग तुम्हांका काय वाटले? लगेच जाण्याची गरज वाटले का तुम्हांका?" इभू कुलनायकाचे विचारले.

"पडक्या देवळाचा रस्ता माहीत असलेला तुमच्या जातीतला नांगसोस नावाचा नायक आहे ना, त्याला आमच्याबरोबर पाठवू शकला तर आम्हांला तेथपर्यंत जाण्याची इच्छा आहे. पडक्या देवळातल्या सोन्याचांदीचा मोह आम्हांला थोडादेखील नाही, नेथे शिल्पकलेचे जे उत्कृष्ट नमुने आहेत ते घेऊन येण्याची आमची इच्छा आहे. या सविज्ञा महत्वाची गोष्ट म्हणजे आमच्या स्वर्गवासी घोरत्या महाराजांची शेवटची इच्छा पुरी होईल आणि त्यांच्या आत्म्याला शांती मिळेल," शिखीमुख म्हणाला.

"बला, त्या महाराजांच्या समाधीचे दर्शनंतर प्रणम करून आता, नृविजय द्वीपापर्यंत पोचण्यासाठी नावांची व्यवस्था कशी करावयाची याचा विचार रात्री स्वस्थपणे वसूच करू." असे सांगून इभू कुलनायक शिखीमुख बघरेना त्याच्या पूर्वेगांच्या समाधीच्या जागी होत्या तेथे घेऊन गेला.

एका मोठ्या सपाट मैदानात रहा वारा उंच मोठ्या समाधी शिखीमुख व त्याच्या साथीदारांना दिसल्या. प्रत्येक समाधीच्या दगडावर अति सुंदर कोरीव काम केले होते. सदसि मोठ्या समाधीजवळ जाऊन इभू कुलनायकाने अज्ञा व भक्तिपूर्वक

प्रणम नमस्कार केला आणि म्हणाला— "विक्रम! हीच तुम्हा आंबोबांची समाधी आहे. आमच्या इभू शिल्पकाराने त्यांच्या समस्त प्रमाणे व शक्तिप्रमाणे महाराजांचे रूप या समाधीवर कोरून काढण्याचा प्रयत्न केला आहे. तुला त्यांच्या रूपाची कल्पना असेलच."

विक्रमकैसरी समाधीवर बोरलेली त्यांच्या आत्म्याची प्रतिमा ध्यातपूर्वक पहात थोडा उग्र राहला व म्हणाला—"हे माझ्या आंबोबांचे हुबहु रूप उतरले आहे, यात थोडीदेखील शंका नाही. मी त्यांना लहानपणी पाहिले होते. मग मला त्यांची मुखाकृती काल परचा पाहिल्यासारखी झाली आठवते."

इभू नायकाच्या आज्ञेने एक बघ काही द्वार घेऊन आला. विक्रम व शिखीमुख दोघांनी समाधीवर त्या माळा वाढिल्या आणि नमस्कार केला. त्यानंतर सर्व सावाच्या मध्यमारी असलेल्या गोल कुटीत परतले. गोलकुटीजवळ खाल दुशा शिखीमुखला येऊन विलगला. शिखीमुखने त्याच्या जवळ येवाने ओढून कुरवाळले.

सर्वांनी दुपारचे खाणेपिणे करून घेतले व इभू पारीत बसले अगता दोघां इभूंनी

पुजारी घडून गेल्याचे सांगितले. पुष्कळ घोस केला तरी तो दिसला नाही, असे ही सांगितले.

"तो वाच डंगिरात वटवापळायारला खपला असेल. काळोस पडल्यावरच तो बाहेर पडेल. तुम्ही डोंड्यात तेल घालून त्याच्यावर सतत नजर ठेवा." इभू नायकाने आज्ञा केली.

त्या दिवशी रात्री इभू कुलनायकाने आपल्या काही खास इभू प्रमुखांना बोलावून त्यांचा भला प्रेतला. शिखीमुख व त्याच्या साथीदारांना नृविजय द्वीपावर पोंबविण्यासाठी दोन होचक्यांची व्यवस्था

केली. एक नाव गिखीमुख व साथीदारांना नेण्यासाठी व दुसरी गिल्फकलेचे जे तमुने मिळतील ते जाणण्यासाठी अशा दोन नावा ठरल्या. त्यांच्या पाठीमागून एक मोठी नाव त्यांच्याबरोबर मदतीसाठी इम्पु अनूयायांना घेऊन जाण्यासाठी ठरली.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी इम्पु लोकांनी तिन्ही नावांची दुस्तरी करून घेतली. नवीन कातड्यांनी त्या खिवून काढल्या आणि हुपारपर्यंत निघण्याची तयारी झाली. गिखीमुख, विक्रम आणि अजित एका नावेत बसले. नांगसोम ज्या नावेत बसला होता त्या नावेत महिनाभर भवर्तना पुढील एवढा शिवा भरला होता.

नांगसोमची नाव सर्वात पुढे, तिथ्या पाठीमागून शिखीमुख वगैरेंची नाव व सर्वात शेवटी इम्पु नायक व अनूयायांची मोठी नाव अशा तिन्ही नावा निघाल्या. पुढल्या दोन नावा नदीत दोन तीन क्रोस

नदीला मिळणाऱ्या उपनदीकडे वळल्या. काही वेळाने त्या नावा एका मोठ्या सरोवरात येऊन पोचल्या. त्यांना त्या सरोवरात लहान मोठी बेटे दिसत होती. त्या बेटावर मोठमोठी आडे व पाणयळ प्रदेसात राहणारे पक्षी दिसत होते.

नांगसोमला त्या सर्व प्रदेशाची चांगली माहिती होती. तो आपल्या जातोच्या लोकांना घेऊन मासे घरायला त्या प्रदेशात अनेक वेळा झाला होता. त्या सरोवरात मोठ मोठे मासे तर होतेच त्यांशिवाय तऱ्हेतऱ्हेचे इतर भयंकर प्राणी पण होते. वृत्तिक द्वीपापर्यंत जायच्या वाटेवर अनेक बेटे होती.

जे नावाडी नव्हवीत होते त्यांना पाण्यात चारही बाजूला मोठमोठ्या मगरी व देवमाशासारखे मोठ मोठे मासे त्यांच्या नावांचा पाठलाग करीत येत असलेले दिसले.

Fullscreen

127

X

◀

⌵

▶

26 / 80

निर्भय

विक्रमावित्याने हाड खोडला नाही. तो पुन्हा झाडा जवळ गेला. प्रेत खाद्यावर काढून घेतले आणि मोनपणे स्मशानाच्या दिशेने चालू लागला. तेव्हा प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला—“राणा, तुम्हा वृद्ध निश्चय वाखाणण्यासारखा आहे, परंतु मणिभद्रासारखा निर्भय व दृढनिश्चयी पण एका लहानशा गोष्टीसाठी आपल्या निश्चयानासून वळला. त्यांनी गोष्ट मी तुला सांगतो, ऐक.” असे सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

गिरिजजपुर नावाच्या गावी एक श्रीमंत मनुष्य रहात असे. त्याच्या मुलाचे नाव मणिभद्र असे होते. लहानपणापासून त्याला भयभीती नावाची वस्तूच माहीत नव्हती. वापला वाटे की मोठ्या झाड्यावर कटू लागेल सर्व. परंतु तो मोठा होत गेला तबतसा वीका असले नेमका तिथेच तो जाई.

वेताळाच्या गोष्टी

कोणी विचारले की कायरे तुला भीती वाटत नाही का, की तो विचारी—“भीती! म्हणजे हो काय?”

मणिभद्राने आई वडील मुलांच्या या निर्भयपणाचाच भिड लावले. कारण घोव्याचे भय नसणारी व्यक्ती कधी कधी चुकून घोव्यात सापडते.

एकदा एका म्हाताऱ्याने मणिभद्राच्या आईवडिलांना मुकविले की मुलाच्या श्रवणात तुम्ही इतकी काळजी करीत वगण्याचे कारण नाही. काळजी केल्याने का त्याच्या स्वभावात बदल होणार आहे? हळूहळू तो स्वतःच सावध होईल.

तरुण मयात आल्यावर मणिभद्राच्या सनात देशातून करव्याची इच्छा उत्पन्न झाली. त्याला वाटे की या जगात निर- निराळ्या प्रकारचे प्रसंग सगळ्याला अनुभवायला मिळतात. त्या सगळी तोड वेण्यांनी शक्ति मनुष्यात असली पाहिजे. म्हणून तो वडिलांनी परवानगी घेऊन व एका भोकराच्या बरोबर मदतीला घेऊन देशातून निघाला.

मकनवांग गावे पहात व निरनिराळ्या प्रसंगांचे अनुभव घेत दोघे फिरत होते. मणिभद्राला बरेच लोक ओळखू लागले.

फिरत फिरत दोघे एका मोठ्या गावी येऊन पोचले. ते एक व्यापाराचे केंद्र होते आणि एक मोठे तांबेक्षेत्र पण होते. मणिभद्र त्या गावी येऊन पोचला त्यावेळी गावात यात्रेकडले व व्यापार्यांची मोठी गर्दी होती. म्हणून धर्मशास्त्रे किंवा इतर कोठे मणिभद्राला उतरण्यासाठी जागा मिळाली नाही. गावाच्या टोकाला एक वाडा रितामा असल्याचे व वरमाळक ते वर सोडून गावात एका शांती येऊन रहात असल्याचे त्याला कळले.

मणिभद्र त्या चराच्या मालकिणीला भेटण्यासाठी गावात तिच्या घरी आला.

तेव्हा घरमाळक मरण पावल्यावर त्याची बायको व मृतशी दोघी सावाह येऊन राहू लागल्या होत्या.

मणिभद्राने माळकिणीला घेऊन विचारले—“दाईसाहेब, मी या गावी काही दिवस रहाण्यासाठी परवानगाहून आलो आहे. गावाबाहेर आपले घर रिकामे आहे, असे ऐकतो. त्या घरात काही दिवस रहायला मला परवानगी देता का?”

“हे पहा त्या घरात रहायला लोक भितात. तुम्हाला हरकत नसेल तर खुशाल राह.” घर माळकीण म्हणाली.

मणिभद्र आपल्या भोकराला बरोबर घेऊन त्या घरी आला. वाड्याची झाडलोड करण्यात येऊन त्यात त्याने त्या दिवशी जेवाक पण मारून नेतला आणि जेवणहान आटोपून झोपला.

मध्यरात्रीच्या सुमारास काहीतरी कुडकुट ऐकून मणिभद्राची झोप मोडली. बाबाजी- कने जागृत पडत येऊन दोघे एकू लागला तेव्हा त्याला सपरातून कोणी ओळव्याचे कळले. त्याच्या कानावर हे शब्द बडले—“बरून झाली पणलें तर तू काय करशील?”

“मी काय करणार? काही नाही! खुशाल पड.” मणिभद्र निघडक पणे म्हणाला.

“कोठे पडू? हळूच पडू की तुकडे तुकडे होऊन पडू?” पुन्हा प्रस्न कानी पडला.

“तू धूळ होऊन पडलास तरी मला हरकत नाही.” मणिभद्राने उत्तर दिले.

मणिभद्राने उठत आल्याबरोबर माण- साच एक पाय खाली येऊन पडला. त्यानतून पुसत पाय व त्याच्या पाठोपाठ एकच कसल हात, दोघे जने शरिराचे अवशेष घेऊन मणिभद्राच्या तारी बाजूला पडले.

मणिभद्र तिळमात्र बाबरेला नाही. तो निर्भीकपणे म्हणाला—“आता पुढे काय आपला हा खेळ! तू आगळे सर्व तुकडे

१. २. ३. ४. ५. ६. ७. ८. ९. १०. ११. १२. १३. १४. १५. १६. १७. १८. १९. २०. २१. २२. २३. २४. २५. २६. २७. २८. २९. ३०. ३१. ३२. ३३. ३४. ३५. ३६. ३७. ३८. ३९. ४०. ४१. ४२. ४३. ४४. ४५. ४६. ४७. ४८. ४९. ५०. ५१. ५२. ५३. ५४. ५५. ५६. ५७. ५८. ५९. ६०. ६१. ६२. ६३. ६४. ६५. ६६. ६७. ६८. ६९. ७०. ७१. ७२. ७३. ७४. ७५. ७६. ७७. ७८. ७९. ८०. ८१. ८२. ८३. ८४. ८५. ८६. ८७. ८८. ८९. ९०. ९१. ९२. ९३. ९४. ९५. ९६. ९७. ९८. ९९. १००.

मार्गप्रदान करूँ, गुप्तद्वार खोलूँ, सब दे दूँ।
 मैं ब्रह्मचरि हूँ, ब्रह्मचरि भूत अस्त्र हूँ।
 अज्ञानात् मार्गप्रद वर पादोपायात्।
 प्रणम्य शिरः जगतां च शक्तिप्रदाया ॥ १३ ॥
 आरुणा पद्मिन राज्ञी काश्याय च अश्वत्थ
 पश्येत् स्वस्वमेव अस्ते आरुणिके ॥ १४ ॥
 परंतु यणिभद्र कावचलेला तमुत् त्याज
 पतीव्या आत्म्याया शक्तिं मन्त्रप्रदाया प्रया
 कावचा अमुत् तो प्रत्यापत्ति निगम्य व्रत
 आल्याये कर्तव्यपर लिखा ॥ १५ ॥

[illegible]

अपनी मुर्तीके लिये तमिली बंगाल
 न न जाने अपन मुर्ती बरजाव
 होइन अमला मुखा बरख' मान पा
 म्मणाली

म किं त्वं मुनीं तस्मिन् सुन्दर व हुसारे
 हाहा गरु पण्डिताच्या भावान गदराचा
 व प्य करीत गदराचाचें इच्छा फार हारी
 तस जाणो हाव- राहणे त्याला आवडत
 नव्हते म्हणून तो म्हणाला- 'क्षमा करा'
 गदराचें जाणो फार दिवस राहणें मला आवडत
 आहे नहाई अकथ म लुडी येथल्या
 त्याचा तसेच हावो म्हणून मी आनन्द

वदन्तवर्गी शतशोऽपि मनागो दुर्गन्ध आह
भाषावर्णा यो सदाजयन्त दानं वदन्त
श्रुता चित्तव्या कवराचिता पित्रा ज्येष्ठाना-
मकाः स्वाध्यायं नृपणं शान्तिमन्त्राला दित्वा

मायलगांचा निरोप घेतला मणिभद्र
जाणव्या नोकराबरोबर त्या परावाहून
निघाला दुपारच्या सुमारास दोघे एका
वनगृत यज्ञ पोचले आणि एका झाडाखाली
आराम करण्यासाठी बसले, तेव्हा मणि-
भद्राचा नोकर आपल्या धन्याला म्हणाला:
'ही कवतूरे पिजण्याबाहेर पडून जाण्या-
साठी कशी बडपडत आहेत पद्दा, त्यांना
बरोबर स्वायमी गरजच काय?'^{११}

एकाला एक जोड़न भाल्या समोन जभा
रहा आणि भला हे साधू तू या
परात भला कां राहणो जाहंस आणि
परातल्या माणसांना भला वास कां दानो
जाहंस ?

मणिभद्राने तो अने विचारल्यशेरेवर
पाहता पाहता हरिराचे अवसर जोडले
गेलें आणि एक मनुष्याकडती त्याच्या दोळ्या-
समोर उभी राहली ती अकृती रुद्धा
शब्दाजित मणिभद्राला म्हणाली- 'मी मा-
त्राचा माणसं आहे मी जितकं असतां तब
एका मुहस्थाना जमीन जुमला राहणें केला
मी ज काय केले ते शरीरवर कुरपणाचे

तिसऱ्या वर्षी नदी पूर्णपणे अटून गेली
होणारा पाऊस पडला, परंतु नवीत
पाण्याचा एकही बॅब नव्हता उन्हाळ्यात
दांगरावरचे शरफ वितळले आणि नद्यांना

पूर आले, परंतु गांधार देशातल्या नदीला पाणी आऊ नव्हतं.

सकण्या वर्षी नदीच्या काठची सर्व भळी जडून गेली. शेन पाण्याच्या अभावी वाळून चालली. प्यायलायलील पाणी मिळनासे. ह्याले एका काळी हिरेवी गार क्षिणारी शेत आसाड विसु लागली. घुळीचे लाट आकाशापर्यंत उठू लागल.

भयंवर घुष्काळ पडला. राजा गिरिवर्मा घाबरून गेला. तो आपल्या अनुयायां बरोबर नदीला पाणी कां नाही हे पाहण्यासाठी निघाला. ठाकिनी नदीचा उगम एका उंच डोंगरात होता. नदी मैदानात

ज्या जागी उतरे त्या जागी नदीच्या वाटेवर भवोमघ एक मोठा खडक उडवा येऊन पडला होता. नदीचे पाणी याखाला वाटून नव्हती. ती खडक बाजूला सरण्यास नदी पुन्हा वाहू लागेल असे राजाने वाटले. परंतु डोंगरासारख्या एवढ्या मोठ्या खडकाला कोण बाजूला हाकणार?

राजाबरोबर त्याचे मंत्री व अंत्युर्ग होते. प्रधान राजाला म्हणाला- "राज! हा खडक येथे आणून उभा करण्योचो निच. या खडकाला बाजूला सरकवण्याची शक्यता मनुष्य प्राण्यात असणंय शक्य नाही. ह जाकोण देवीला सवय आहे. तुम्ही या

आजला गरज व पुन्हा नदीचा अवाह पुर्वेसारखा चालू होईल.

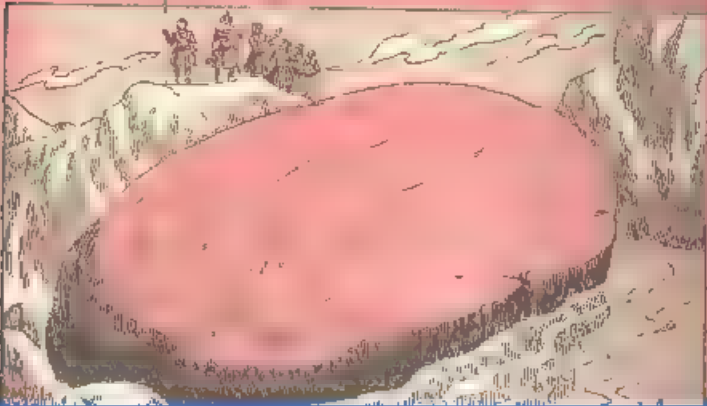
राजाच्या राजाने एकट्याने डोंगरावर खून देण्यास उठून सकल ग्रंथाली निघा. ह नई मान. तू पाहिजे तर माझा वळी व मर. तो मान्य आहे पण माझी मर. मरणा स्वीकार कर, आम्हाचा हा प्रस्थान मरून देऊ. एक आसाड मंदन हऊ. पहान असे ना वाचव लाव. जणानी मर. मर. मरणा वर सवय मिळणार.

त्या नंतर राजा त्याच जागी आराम करण्योसारी पडला. तर त्याला झोप

लागली व त्याला एक स्वप्न पडलं. ह राजा! मी पुन्हा तुम्हा देशात पाऊल ठेवू म्हणतोस. तर तें बी मान्य करते पण सामान्य जनाचा वळी घेऊन माझी भुक् भाषणार नाही. तू या जेपेस बाळीस विद्वान मंडळींचा वळी माझ्या चरणी वाहला पाहिजेस. असे सांगून स्व अनघान पावली.

राजाची झोप मोडली. देवीची ती भयंकर इच्छा ऐकून राजा घाबरून गेला. आजपर्यंत राजाने आज्ञा काढून बळी होऊ न देण्याची काळजी वाळगली होती. करण्योसारी पडला तर त्याला झोप

अधिकाराचा वापर न्याने त्यासाठी केला

होता आज त्याच अधिकाराचा उपयोग चाळीस पंडितांचा वळी देण्यात करणे कसे काम योग्य होईल ?

सोच विचार करीत राधा राजधानीस परतला. त्याने राज्यासह्या श्रेष्ठ पंडितांना बोलावून आपणास मन्नाना आक्षा केली. राजासंप्रमाणे तिसऱ्या विवशी मोठमोठे पंडित इजात झाले. राजाने मोखून पाहिले ते एकेकाळीस होते पण त्याचा आनंदय कता फक्त चाळीस पंडितांची होती एक जास्त होता

राधा पंडितांना म्हणाला—“विद्वत्जन हो’ आपणां सर्वांस विदितच आहे की

डाकिणी नदी अटल्यामुळे देशात तणाव पडला आहे. मी नदी मोलेका बंदन करून प्रार्थना केल्यावर ततोने मला बरगळ दिले आहे चाळीस पंडितांचा बळ तिच्या करणी वाहत्यास तिची धारा पुन्हा पडल्या सारखी वाहू लागले. देशामाठी आपला वळी आप्यास तुमच्या पैकी कोणी तयार आल्यास प्रजेवर तुमचे फार नकार होतोच.

राजाने एकाही पंडिताला स्वतःचा वळी देण्यास आज्ञा केली नाही. राजा म्हणाला ते ऐकून सर्व पंडितांचे चेहरे वांढरे पड पडले नंतर प्रत्येक जण एकेक कडन काढा तरी सवस सांगून स्वतःचा जीव वाच विण्याचा प्रयत्न करू लागला

मी स्वतःचा वळी द्यायला तयार आहे, पणंतु माझी मुले लहान आहेत. माझ्या शिवाय ती पोरणी अनाथ होणार. एक पंडित म्हणाला

“माझा विवाह तुमताच झाला आहे माझी बायको शरीरर आहे जाण दुसरा म्हणाला

अशा तऱ्हेने प्रत्येक जण एक न एक सवस सांगू लागला स्वतःचे अर्कदान करायला एक देखील तयार नव्हता

राधा न म्हणता म्हणता महाराज मला स्वतःचा वळी द्यायला तयार आहे आपण तसेच तयार नसणे माझ्या नवीन जिवना कर्तवी माझ्या एवढ्याचा वळी घेऊन तिन तुम्हा व्हावे फक्तच आपणां सर्वांवर देवीची कृपा होईल

राजाने त्या विद्वानाला वाकून तमस्कार केला आणि म्हणाला— विद्वत्वर ! आपली प्राप्ती स्वतःसार. नदीमाता पर्वतावरून उतरून आपली आली तर आपली कैरी अजरामर होऊन व्हा पुढे !

भगीरथ वसई पर्वत वळू लागले त्यांच्या घरावर दाणाचारासाठी म्हणून दंडर पडित मुला तिरप घायला निघाले. डोंगराजवळ पावनायार उतर परित पायथ्याजवळच पोचले आणि एवढे भगीरथ राजा उवाडावर वळू लागले

साली उभे राहून चाळीस विद्वानांनी वर टाकडोवड पाहिले एक मोठा खडक नदीत भोभोमस पडल्या विसला भगीरथ सर्वांवाला एकटे काय करणार ? नदी त्यांची प्रार्थना स्वीकारील का ? एकट्याचा वळी घेऊन नदीचा अंतरात्मा तुष्ट होईल का ? इत्यादी गोष्टींवर सर्व पंडित आपसात शोकत होते.

इतक्यात डोंगरावर कडा तुटून पडावा क्षणा संयकर वावाज झाला. तो वावाज वाहत गेला आणि तो खडक जागचा हळला गडगडत खाली येत तो संयकर झिलाखड पडित खाली उभे होते त्यांच्यावर येऊन आवळला. चाळीस पंडितांपैकी एकाही वाचला नाही भगीरथ सर्वां संकुल डोंगर उतरून खाली आला

डाकिणी नदी पुन्हा यदिल्यासारखी वाहू लागली लोकानी नदीची पूजा केली. राजाने मृत पंडितांच्या कुटुंबाच्या उदर निर्वाहाची व्यवस्था करून दिली.

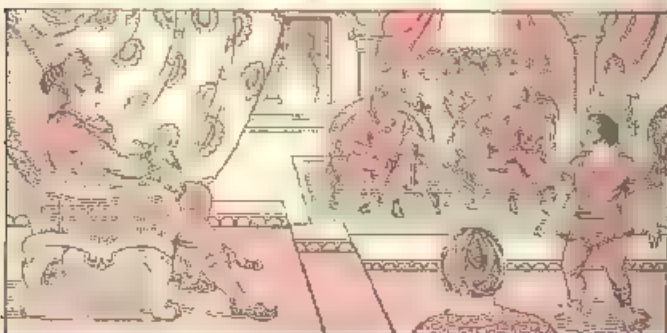
एका राजाने एक विद्वानाक नेमायेचे ठरवून असेद्वारांनी दरबागान विज्ञाष्ट
दिवशी हजार रत्नांव अशी पत्राची पिटविली शेकडो विद्वानक हजार गज

राजने त्या सर्वांना सुरवातीला भागितरु की तुमच्या पैकी आं काणी
स्वतः मं हसता तुमच्यांना हसवू जकिल तोच खरा विदुषक

एकैकानं पुढे येऊन आपापला विरोध प्रस्तुत केला. त्या सहाय्यांनं व माग
घणारेव आंते पण होतं म्हणून त्यांच्या पैकी एक जण देखील हुसला नाही

मर्थात शेवटी एक गिझा मत्स्य उठला सर्व चकित मुद्देत त्याच्या कड पाहू लागले तो कात्रीच बोलला नाही मर्थात कुत्रा पहात उभा राहला तो काय करतो आहे हे कोणालाच कळले नाही त्याच्या त्या विचित्र आवाज्या वृहल राजाला राग येईल असेच सर्वांना वाट लागलं

तेव्हा दरवाघांपैकी एक जण म्हणाला—“वा रे वा! मूढाचा वित्तद
अप्रतिम आहे खग! मातां जाऊन बसा आघात्या जागवर! गिःगु ग्याच्या
अपिल्या जागवर जाऊन बसला. राजा खदखदा हसू लागला लग्नेच सर्व मोघ्यान
हसू लागले संवदी राजान त्या गिःगुचा मोघनालच विद्वेषकाच्या पदावर बसला

ਪ੍ਰਭੂ ਨਵਰੀ ਮੁਲਾਜੀ

फार प्राचीन काळात एक महा पराकामी राजा होता त्याच्या एकुलती एक मुलगी होती जे विवाहाला तयार होती परंतु बापाच्या ती सुर्वे सट्टे वाटे कारण मुलीवर बापाचे प्रेम थम होतं वचतिला सुंदर म्हणं, म्हणून तिची अजमाईच्या सुंदर आई असे वाटे. राजाच्या म्हणण्या विरुद्ध वोलण्याचो कायम झालो कारण ती म्हणून सर्व राजकन्या सोदवणारी बापाच्या कोटी

[illegible]

मिळविला होता. राजकुमाराने वडिलांनी ठरविलेला सवध तो त्याच्या हिताचाच असा पणर असो निवार करून होकार दिला होता परंतु त्याने मुलीला प्रत्यक्ष पाहिले तेव्हा त्याचा अग्रमनिरास झाला तिच्या राजाची वसण्यास किंवा उभे राहण्यास ही त्याला लाज वाटू लागली राजाने त्याला विचारले "काय रे राजकुमारीचेवर चार चौघात बसायला सुकोच करतोस होय?"

तो गृहाणा—“ताही तिचे स्वर्ग्याय
सौंदर्य पावून माझ डोळें दिपून गेले आहोत
हिच्या समोर आपण फिके पडू की काय
असे वाटते मला

“अरे त्याग काय” हा तुझी पत्नी होणार
असा मनांच बर्फ लागण्यास तर कामे
चालीत ?” राजाजी विनायक

इतक्या सुंदर मुलीशी लग्न करण्यास
मन घेतत नाही निज्यासमोर मल्ला उभी

केलें तें किंवा लक्षविलेन तर निराश होऊन
वा कसो पाणो हाणवो? मलात
हीच गोष्ट विचारात

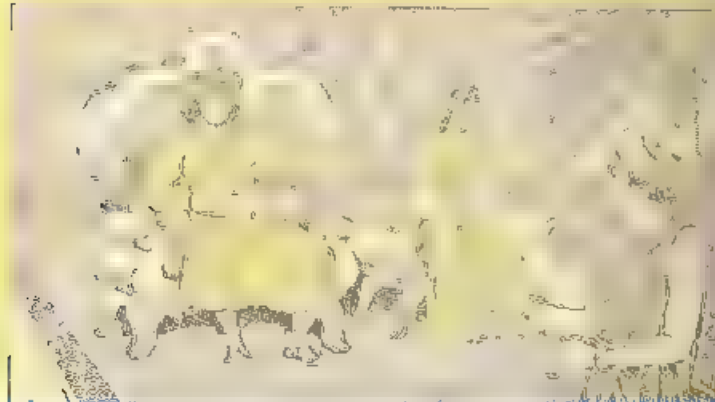
आतां मला प्रसंगीं सांगवें आतां वृत्तांत
शरीरात भरवणें त्याच्या संयोजक
रंग आतां पाहू राजकुमारी आतां
वैराग्यवानां पुरुष स्थानां वृत्तांत आतां
रंजितुं लागला व रंजितुं आतां
याच्या गजालीं जग वाचन अक्षर तर मी
पुढीं पाहिलेलां पुरुष आतां

ते पुरुष व आपल्या धर्मगुरुकड्या
एका पवित्राच्या वाटावरून आतां वृत्तांत
सारखा विद्वान शोधल्या राज्यात दुरा

कथा साहो म्हणून मी नुसत्या वृत्तांत
मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत आहे

मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत
मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत
मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत
मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत

मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत
मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत
मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत
मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत

मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत
मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत

मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत
मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत
मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत
मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत

मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत
मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत
मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत
मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत

मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत
मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत

मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत
मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत
मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत
मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत

मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत
मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत
मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत
मलाच वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत वृत्तांत

निमंत्रणे पाठविली आणि इंदुमुखाची कपड्या कली सर्व क्षयित वस्त्रांमधील इंदुमुखात भाग घेण्यास हुजर झाली. बराच वेळ झटपुट होत राहली. पण एक देखील तरुण जखमी झाला नाही की हारला नाही.

हे पाहून राजा म्हणाला- 'तुमच्या ऐकी सर्वात प्रथम जो जखमी होईल त्याच्याशी राजकन्येचा विवाह करून देण्यात येईल.'

इंदुमुखा जोरजोराने सुरू झाले. प्रत्येक जण आपल्या प्रतिद्वंद्व्याला जखमी करण्याचा प्रयत्न करू लागला. एका क्षणात सगळे सारंगध्वज उडवून बाहेर म्हणून प्रथम कोण जखमी झाला हे कळण सुरू झाले. पण प्रत्येक जण आपला प्रतिद्वंद्वीच पहिल्याने जखमी झाल्याचे सांगू लागला.

ते शब्द पाहून राजकन्या म्हणाली- "बाबा! माझा सौंदर्याची भीती वाटणाऱ्या

त्या पक्षा शत्रुवांशचे तरुण मी जखमी बरे वाटेल.

त्याच वेळी दरबारी सैनिकांनी राजा आणि बाराज पेंकू आला तो म्हणजे 'महाराज'. माझी एक विनंती आहे.

"बोला, काय विनंती आहे महाराजाने संतापाने विचारले.

"मी जखमी आहे, अविवाहित आहे. राजकन्येचे सौंदर्य पाहून खूब होण्याचे विश्वास ठेवण्याचे कारणच नाही म्हणून माझ्या राजकन्येचा विवाह करून देऊन मला उद्धार करावा. या पक्षाचा माझ पुत्र रावेल."

राजकुमारीच्या अन्त्या गायकऱ्या विवाहास तयार झाली. राजाने दयाचारा लक्षास संमती देऊन दोघांचे लग्न करून दिले आणि त्या अंध गायकाचाच आपला उत्तराधिकारी म्हणून नेमला.

गायक फळ

सुखपूर्वच्या राजा हा सौंदर्याने नावाची

एक मुलगा ठाकी एकुलत्या एका पुत्राचे लाडले शत्रुकीतुक्त पण होई ती

सौंदर्याला सुंदर नाही म्हणून ती स्वसा-

दाने जोडी देऊ शकिली आणि म्हणजे

सौंदर्याला अडरावे नसे लागले तेव्हा

राजाने त्याच प्रसंगी लढत देण्याचे ठरवून

अंध गायकाला गायकऱ्यांना पाहिले

अंध गायकाला राजकुमार विचारले

आपला सौंदर्याला देवाला देऊन दिले,

म्हणाला- "तुला इतका जो गर्व आहे तो

केव्हा तरी उतरेल. तुला स्वतःच्या

पोंदासाठी पत्न्यासमोर हात पसरवा

लागेले, धाणरडे पाणी प्यावे लागेल आणि

खडबडीत जमिनीवर झोपावे लागेल."

असे सांगून राजकुमार आपल्या साथी मित्रां-

बरोबर स्वदेशी निघून गेला.

लाडात वाढलल्या सौंदर्याला वाटत

होते की वडील तिचीच बाजू घेऊन

विवाहाला दोष देणेल पण तिचा अंदाज

चुकला राजाने तिच्या मूर्खपणाची निंदा

केली म्हणाला- "तुझ्यामुळे माझी मान

काच झाली झाली, अशी मुलगी असून

नसून सारखीच! तू चालती ही माझ्या

घरातून तुला माझ्या राज्यात कोठे ही

रहायला परवानगी नाही" असे सांगून

राजाने दिवायाना सांगून सौंदर्याला

राज्याच्या हद्दीबाहेर पाठवून दिले.

सौदामिनी एका झाडाखाली बसून आपल्या मूर्खपणाबद्दल पश्चात्ताप करून रडू लागली. आपल्या हातून कधीच मोठी चूक झडली आहे. ठेच लागल्यावर मनुष्याला ज्ञानबोध होतो या नियमाप्रमाणे सौदामिनीचे डोळे उघडले.

सौदामिनी झाडाखाली रडत बसली असता एका म्हाताऱ्याने जवळ येऊन विचारले—“मुली! काय रडते आहेस? कोण तू? येथे एकटी कशी?”

वडीलघाऱ्याविषयी किंचित दखील मनास आदर न दाखवणाऱ्या सौदामिनीला त्या म्हाताऱ्याला पाहून देव शक्त्यासारखा

बानस वाटला तिने सर्व खरेखरे सत्य आपलीच चूक असल्याचे कळविले.

“मोठमोठ्या राजपुरुषांना आणि योद्धांना वेळीच नार्डट चिबड येतात. कायम नकोस. मी आपल्या साखी कातो कातो तुला हरकत नसेल तर चल आउया बरोबर,” म्हातारा म्हणाला.

सौदामिनीने ज्ञानदाने त्या म्हाताऱ्या बरोबर जायला तयार झाली, परंतु तिला पायी चालायची संवय नव्हती. थोडे संतुलन चालूत गेल्यावर तिचे पाय दुखू लागले. म्हाताऱ्या तिला धीर देत होता व हळूहळू चालण्यास सांगत होता. सौदामिनीला त्या

आपल्यामार्गेचा दाखवत असताना तिच्या पायावर पाऊल ठेवताना तिच्या पायावर पाऊल ठेवताना तिच्या पायावर पाऊल ठेवताना

म्हाताऱ्याने मुक लागली तेव्हा ती त्या म्हाताऱ्याला बोलून ठेवल्याने मुक झाली. तिच्या पायावर पाऊल ठेवताना तिच्या पायावर पाऊल ठेवताना तिच्या पायावर पाऊल ठेवताना

तिच्या आवाजा वेळाने तहान लागली, असा त्या चवकान पाणी होते. पण तिला त्या पाण्याचा रंग सादना

तुला तबडा तहान लागली नसेल परंतु त्याला यांना, आपण पुढे जाऊ वरून पाऊल घालून की धी.” म्हातारा म्हणाला.

तुला न राहो? चशाका कोरव घेऊन वाट सौदामिनी म्हणाली तत्काल हंच पाणी प्यावे लागणार, मदीं” म्हणत म्हणाला.

सौदामिनीला तेच पाणी प्यावे लागले पण बानस असता ती अगदी दमून गेली आणि तिचे शोष झाली. म्हणाली—“मज्जा! ज्ञान न वाटते”

त्या दिवशी रात्री सौदामिनीला आता खाली शोषावे लागले जागा सडवडीत होती तरी तिला छान शोष लागली

अद्यात्तनेन दोष दोन तीन दिवस पायी प्रवास करीत अग्निपूरच्या राज्यात येऊन पोचले. म्हातारा तिला म्हणाला—“मुली, तुला जास्त दूर चालवणार नाही आपण माच देशात राहून काही तरी कामधंदा करून पोटापाण्याला भाग्य वाढू तुला काही काम बॉम येते का?” म्हाताऱ्याने सौदामिनीला विचारले

“मला फक्त कशीदा काढत येतो त्या कलेश मी चांगला अभ्यास केला आहे

सौदागिनी दासी म्हाणून अतःपुराव
रहसिया कबूल झाली. राजवाड्यात तिला
काम करावे लागे व गुठ्याच्या गोंठ्यात
तिला राहवे लागे. तेथेच म्हातारा पण
राहू लागला. तिला कोणी धोड्याचे नाही

"कामाच्या शोधार्थ मी दिवसभर हिउत
होतो म्हान्याला वाम बाण वणार
मला झायला प्यायला काही मिळाले
नाही." म्हणतार म्हणाला.

"तुल्यं वाक् ५ न आम्ही तुल्य
काम दिलें आणि तू हा उद्योग सुद्धा

चिवाश्वने बापल्याला ओळखले तर
आपली सव अन्न गेलीच की, असं तिला

वाटू लागले परंतु त्याने तिला बोटखले नमत्यानी तिची खात्री पटली आणि जसा दयाळू राजकुमाराचा अपमान करून बांटीचे चूक केली असे तिला वाटू लागले. नशिबाने पाठ फिरविली की मनुष्याच्या आयुष्यात किती बदल होतो कोडे ती राणी होऊन या घरात राहणार होती व शांता दासी म्हणून रावते आहे.

राणी घरी परतल्यावर म्हाताऱ्याने तिला काम मिळाले असल्याचे व अर्थ तो काम करतो तेथेच पोढभर जवाबलासुद्धा मिळत असल्याचे सीदामिनीला सांगितले तेव्हा आपण म्हाताऱ्याच्या साठी जस

बोवून ठेवून उगाच बोरोचा जाल म्हाताऱ्याचा कावून घेतला.

आणखी काही दिवस असेच लागले. राजकुमाराचे लग्न झाल्याने याच राजवाड्यात सर्व सगू लागले. तेव्हा सुनवाईसाठी नवीन कपडे आणि त्याच्याकडे कशिबा काढवण्याचे ठरले. सीदामिनीला काम उत्तम येते हे म्हाताऱ्याने समजितले होते म्हणून सीदामिनीला काढवा काढण्याचे काम देण्यात आले. अतःपुनः एका खात्रीत बसून ती ते काम करू लागली. राणी ह्या राजपराण्यातली बघली म्हणून म्हणून बघत सीदामिनीचे काम पाहून तिच्या अकस्माती फार वाखाणणी करू लागले.

अमाच मुहूर्त ठरला हे ही त्याच्या तळ दिवस आधी राजमाता सीदामिनीजकडे येऊन म्हणाली "मृताईला तु काढवा काढलेले कपडे कसे दिवनीज ते फराक्याने आहे. आजची राहणारी सुनवाई म्हणून गवदीचे जे व अर्पाच्या बाबत जरीच आहे म्हणून तुच ही जे काही कामे करायला आम्हीला प्रमाणार आशी. मदीसिनेर काय उत्तम आहे मृताई. इतक्यात कामातही आम्हात विचारले व मृताई तसावला : व काडे द्याली

पुरा करायला लागे.

काही दार्यानी सीदामिनीला काढवा वून केले व मल लागून तिच्या आवाजात त्याच्या खालत निरा लागू धावत तार तिचे काम वाढवून सुदामिनी मल लावत वर्ण फणी केली व सुदर पुराचे गजब बोलत तिच्या वरीत प्रमाणे तार म्हाताऱ्याने मृताई सीदामिनीच्या भागान वून मल इतरांत मल सुदर वाडीचा दाखली गाचावाडी चसायला मदत केली. मलावी एकांत येऊन तिच्या मल व पलत घालले.

मदत घेऊन सीदामिनी म्हणून सीदामिनीच्या सीदामिनी नशिब निराद्वय नवत्या दलादः पोढाव करून पुढे येऊन वचाव लागला. तिला का नवरी मुलगी म्हाताऱ्या वीरप्रमाणे रभी करणार? पोढागती! हाणी तुला निचासन घनने हंते का?"

सीदामिनी लोच पुढे येऊन चित्राववाचे पाय बळून म्हणाली—"मला वाटत होते की तुम्ही मला थोडखले नाही. क्षमा करा, मीच चूक केली होती."

"ते, सर्व आता विसर. हे सर्व नाटक मी व तुम्ही वडील रोषानी मिळून रचले होते. तुम्हा बरोबर राहणारा म्हाताऱ्या मीच नमलेला शाळा एक विप्रवासपात्र तोकच आहे. तू माझा जो अपमान केला होतास तो मी पार विसरून गेलो आहे. मी तुला जं कष्ट दिले ते तू विसरून जा," चित्राव तिला म्हणाला.

सीदामिनीच्या मनात तोंडपंत बराच बदल झाला होता. चित्रा गर्व बंग करण्यासाठी तिला आणखी कष्ट दिले असते तरी ती ते सहन करायला तयार झाली असती म्हणून आणखी जास्त परीक्षा घेण्याची गरज उरलीच नव्हती.

दोघाचा विवाह पाटामाटान पार पडला.

एका गावी भाकत्या पांडित्याच्या फुहारक्या मारणारा पंडित रहात असे. एकदा एका हुशार मनुष्याने त्या पंडिताला येऊन विचारले-“वगण तुमचे पांडित्य समजणारा भर गावात कोणीच नाही का? तुम्ही दिव्यज्ञापाळा कां जात नाही? तुम्ही एकामागून एक गाव जिंकत जावे असे मला वाटून देहभर तुमच्या पांडित्याची प्रसिद्धी होईल व या गावचे राहुणारे तुम्ही, म्हणून या गावालादेखील प्रसिद्धी मिळेल.”

त्या पंडिताला तो मल्ला घेऊन पाहला तो मूढमूर्त पाहून दिव्यज्ञापाळा निवाला तो एका गावाजवळ पावल्या वेळी एव घनगर त्याला भेटला त्या पंडिताने त्याला विचारले- काय तुमच्या गावात काणी विद्वान पाडत आहे का? मी त्याचा एकाग्र वक्तृत्व त्याला जिंकणार आहे.

घनगराचा राहुल वी काणीतरी घनगराच्या विद्वाना भ्राते म्हणून त्याने एकदा मल्ला वाकून जमिनीवरवी वाळू उचलून हातात धरली व त्याला विचारले- माझ्या हातात किती वाळू आहे सांगू शकत काय?

पंडिताने रागात त्याला विचारले- हा काय प्रश्न झाला? तुम्हा हातात किती वाळू आहे हे मी सापून किंवा वजन करून का पाहिले आहे?”

“ज्या मूर्खाने मूठभर वाळू आहे, ते सुद्धा तुम्हांला सांगता येत नाही मग तुम्ही पंडित कस झालात? घनगराने विचारले. तेव्हा पंडिताने स्वतःच्या पांडित्याने माजसाप कळले व त्याने फुहारक्या मारणारे गावून दिले.

सिंदबादच्या सफरी

धुवपडी माणसे वर्षा स्वस्थ असू शकत विद्वान व नवीन माण खरेदी करून सिंदबाद लहान सफरीचा नाव घेतल्यावर अ इतर व्यापाऱ्यांसारखे पद जात हाता विवाधरच्या लकातून शुक्ता हात घरी त्यांना अनेक दश पहायला मिळाले तो मुखेली व अत्यावर विद्वानास सच सच स्वस्थपणे त्याला वन आवडणार ते तसे पिढ्यात वाढून मरण पुरा स्वस्थ राहणा पण अत्यावर दिवसात त्याला करून मरण पुरा एकाद्या सफरीवर आलेत गुढ्यात हुकून पाच हजार ज्ञानाचे नाव व्यापारमार्गी यांना मल्ल निवून घेतले व त्यांना नगर आल्या तेव्हा एव पहायला ते ज निवडणार तेव्हा त्याने गुढ्यात उपास करून त्याच्या बराबर तो आपल्या तयारी सफरीवर निघाला.

कधी दिवस त्याचे पद स निविधन सच सलू राहला जय जय नवीन नदरात जहाज याद तथील पद अडळचा माल

विद्वान व नवीन माण खरेदी करून सिंदबाद इतर व्यापाऱ्यांसारखे पद जात हाता त्यांना अनेक दश पहायला मिळाले तो सफरीवर निघण्या लक्ष्मी वर त्याने हे पहायला मिळाले तसेच

जहाज निविधनचा इशारात विद्वान हिडत भूमध्यसागराच्या मध्यभागी पोचले क्षणायत जहाजाच्या कप्तानान आपल्या कपाळावर हात आपटून खोब्याचा फेरा काढून फेकून दिला आणि वेढ्यासारखा मोठसाठ्याने आंगडू लावला

व्यापाऱ्यांनी त्याला विचारले-‘कप्तान झाले तरी काय सामाल की नाही?’

‘ज्या काय सांगू साडव? वाचाने आपल्याला फसविले, आपण ज्या जागी येऊन पोचलो आहो, ती एक भयंकर घोव्याची जाग आहे. हार तुम्हांला एक वेट दिसत का, तेथे आपले जहाज जाऊन

याचे ते तश्या जोगड्यां पुरेन छ्येन
 त्यांच्या मर्बागाला घाम मुळ्या
 कोपरे भरले एवढे जहाजावर चडले ह
 जहाजातया मोठे जाहून पाण्यात भराभरा
 फक्त त्याची माकडे इतकी होती की
 त्यांच्या पुरे जाणा वांग पळवून
 लावण्याची हिमनच होईता

माकडे एकाहुन एक मात्री व दिमाक
 संयकार झाले त्यांच्या अगवर लावल्या
 बग होते यांची तोंड बाटो होता व हाळे
 हिरवे पार होते. जेवीं जहाजावर पुरे
 होती, परंतु त्यांची मुवाकळी व ओरडणे
 पहाणाराचा व ऐकणाराचा वडयत उस
 विणारी होती. ती माकडे मागच्या मागे
 विव्या देत होती असे वाटे हात मिनसातून
 व वेडी कांकडी तोंडे कपन मी पाहून
 ओरडत त्याचा अर्थ कणाकडा ठेवून
 नव्हता

काही माकडांनी शिडाच्या शेंडावर बसून
 शिडाच्या शेवट्या सोडून त्यावरून
 शिडे फाडून जाली त्यावरून इतकी
 माकडांनी मुकाणू धरून ताव देऊन
 बांध्यामुळे जहाज किनाऱ्यावर बसले
 जहाज बिनाम्याला उगचकार या
 त्यावरच्या दहाखेना किनाऱ्यावर उतरायला

झोतनी वक्त गेल

मध्य उतरात जहाज पळ पाण्यात वर
 मात लागले तुरवर सोनी पाहिल पण
 त्यात जहाजात जहाज समुद्रात दिवले
 नाही म्हणजे जहाज उतरायलाही त्यात
 जहाज लागत लावल्याची फळे काढून
 त्यांची काल्ली व ओढ्याचे पाणी पिऊन
 चाफडी बुकताना भाराविली हिडत असता
 यांचे दूर एव वाच दिवला त्या वाजुला
 नव जाऊ लागले

हा माकडांच्या वक्त मध्य त्याच्या
 घाटी वाजुला एक मोठे आवार होते आणि

मोठी भित होती आवागाचे फांक र सधवे
 होते. फाटकावर पाहुरा कडता. मधुगुन
 सर्वांनी आत प्रवेश केला

त्या बाड्याला एक मोठा बगडा ह होता.
 त्यात सैपाकाची मोठमोठी मांडी व व मांस
 माजण्यासाठी सब ठेवले होते करणशीकर
 हाडांचा ढीग पडला होता काही । हाडे
 वाळून गेली होती आणि काहीं अजून त ताजी
 ओढी होती धाणरना वासवता = मुठला
 हाता कीं ज्यास घण मुठला शिखर = वाटन
 होते सर्व उतारु बगदी बग पेल्ले । होते.
 म्हणून ते बरा आडवे झाले आणि र लगेच
 त्यांना झोप लागली.

लागणार त्या बेटावर जाऊन खाजपर्यंत
 कोणी अनुष्य जिवत परतला नाही त्या
 बेटाचे नाव माकड बेट वाहे. आपल सध्याचे
 घरण बनळ येऊन ठेपले आहे. गहीतर
 आपल जहाज या वाजुला वाहून आलं
 नसते" कप्तान म्हणाला,

कप्तानाच्या ताडचे काक्य पुरे होण्या
 पुरीने त्या बेटावरून अनेक जगाची माकडे
 पाहिले जहाजाकडे येत असलेली दिमली
 त्या सर्व जनावरांनी जहाजाच्या चारी
 बाजूंनी जणू गाराळाव घातला काही जनावरे
 काडावरूनच जहाजाकडे धुर नजरने पहात
 होती काही मोठ्यांठ्याने ओरडत होती

काळीस पडू लागला ह्या राडागडनात असा बाबाच एकून सर्व उतारू लढवून जाणं झाले. पाहता पाहता गप्पीबल्लू एक शय्यकर राक्षसासारखा एक व्यक्ति झाली. सततच अर्ली दिमायका लाडाच्या झाडा-एवढी व कोडीकट्ट हाती ती व्यक्ति त्या राक्षसाने धोळे निसान्यासारखे लाकभटक होते व कान लावावर लावत होते. त्याची नस बापासिंहासारखी मोठमोठी व शण-मुचीदार होती. त्याला पाहून सर्व प्रवाशांचे तांबे भीतीने पांढरी पट्टे गाली.

तो राक्षस सरळ जाऊन भितीचवळ एक बाक होते त्यावर जाऊन बसला. त्याच

एकदा आपल्या चारी बाजला लहिले. नंतर तो उठून सिद्धवाद् बसला. होरा मध्ये आला. राजराच्या पिल्लासारखं त्याला बघू उचलून त्याने खाली बघ चारी बाजूला पाहून बघण पण राक्षसाला सिद्धवाद् खावडला नसावा. त्याने त्याला खाली टाकून दिले आणि एकच वळत स्वर्गात तो उचलून पाहू लागला.

शिवटी कप्तानाची पाळी गेली. तो उंच व पांढऱु होता. म्हणून राक्षसाने त्याचा मान मूर्खपणाने त्याला ठार केले. लाचडी पण त्याच्या अगदी खुपसून त्याला डान माजून काढले आणि मोठे खाऊन तो त्याच बाकावर आपला बांड्याच वेळाने तो पोहोचला.

सर्व प्रवासी या राक्षसाची ना लांछन पहात होते. त्यांचा जीव कोठे दरी मारून बसला येईल का असा शाला होता. मग ही उजाडल्यावर राक्षस निघून गेलेपर्यंत सर्व एका कोपऱ्यात एकमेकाला चिकटून बसले होते.

काय करावं, कोणाला काही सूचना बाहेर लपवला कोठे जाया मिळेल का हे सर्व पाहू लागले. पण कोठे जाया दिशेने नाही. त्यांनी विचार केला की राक्षसाच्या

तऱ्हा राक्षस आपला समुद्रात जीव गेला तरी राक्षस त्या एका दोषांनी असे राक्षस राहा. त्याला राक्षस करता आला तर व त्या विचार केला. तोच सल्ला परतीत आला. त्याला ठार कोप्यावर त्या राक्षसाला गळून जायला कोणता तरी मान मिळेल. त्यांनी समुद्रावर पडलेली शय्यकरांचे शमयाने ओढून वेलावे तो बाक पोहोचला. ते वजवी नाव तयार केली. मनु-सर्वे या शय्यकरांचे नाव.

राक्षस वेळी क्षम त्या नाड्यात परतले. त्याने राक्षस एवढे पाहता वडकून काढा कडून टाकले आणि बाकावर गाढ झोपे गेला. त्या वेळी सर्व प्रवास्यांनी विस्ताराने लोखंडी पण लालभटके होईपर्यंत तापवून आणि तेच वेळीच मिळत ते राक्षस राक्षसाच्या डोळ्यात खुपसले. राक्षस हा राक्षस विकारक्या कोडून आला. तोच राक्षस हाक्षस.

क्षम अथवा झाला, पण मेला. राक्षस राक्षस लांब हात पसरून राक्षसाच्या राक्षसाच्या प्रसन्न करून घेतला. पण राक्षस ही त्याला सापडला. राक्षस राक्षस ना. बोरडत महासावाहेर राक्षस नाव राक्षसा समुद्रकाट राक्षस

आणि जुजूकी ताबेली समुद्रात वकळून नऊन तिच्यावर चढू खोळ समुद्रात वळवीत नेऊ लागले.

बांड्याच वेळाने यांना राक्षसाच्या आरोळाचा ऐकू येऊ लागला. त्यांना डुकून राक्षसाचा हात धरून एक राक्षसीण यात असल्याचे दिसले. दोघां मोठमोठे वाड प्रवाशांच्या नांववर फायली सुवात केली. सिद्धवाद् व दोघांच्या प्रवास्यांसरीज डतरांना दंडा लपवले आणि ते समुद्रात पडले. पण सिद्धवाद् व त्याच्या दोघा माथीदागनी शिताफी नाव खोळ पाण्यात वळवीत गेली. ते हिन दोघा विषय त्या

आपला नातेवाईकांना भेटून मित्रवादला
परमात्मद क्षात्रा त्याने शोःर्णाखाता राज
धर्म कला व पुढां निर्दिष्ट होऊन चैनीत व
बारामात राहू लागला

'हिहिदे! वशी भितस का? मुझ्या
भावचें मरण जवळ वेंचल ठेपले आहे
म्हणत तो स्वतः माझ्या कांधांमन
गळायला घेतो आहे' त्यास साधी विजे

जरी जाले आणि सगळी निळून एकच माझ्यावर हल्ला केला तरी सर्वांचा सभाचार घ्यायला मी उभा आहे. तुम्हाला डोळ्यासमोर हे सर्व पडेल. तू नुसती पहात रहा.” भीम म्हणाला.

“तुम्हाला अंगात किती शक्ती आहे, हे मला नाही माहीत. पण माझ्या भावाने मोठमोठ्या तपस्वी ऋषी मुनींना ठार केलेले मी प्रत्यक्ष पाहिले आहे. म्हणून मी तुला सावध रहायला सांगितले.” हिडिंबा म्हणाली.

हिडिंबा तोपर्यंत जवळ आला होता. ब्रहिणीला सुंदर रूप घेऊन भीमा शेजारी

उभी पाहून त्याच्या तळपायाची आ मस्तकाला जाऊन भिडली आणि ब्रहिणी म्हणाला—“काय न हिडिंबे! तुला सुचले आहे का? मला कडकपणे मूळ लागली आहे हे तुला माहीत आहे. राक्षस कुलात जन्माला येऊन एका पक्षा जातीच्या तऱ्हेवर भाळलीस आहे? काय मी या घरांना स्वयं एक करून ठार करतो आणि मग तुझ्या सभाचाराला रक्षो. असे म्हणत तो भीमाकडे बघला.

“अरे राक्षसा ये! तू स्वतःच आपली उडी दाकतो आहेस तर ये. तुला ठार करून या जंगलात राहणारांना मुक्त करणारे बाज मी ठरविले आहे.” भीम म्हणाला.

ते एकतांच हिडिंब हात पसलून भीमावर धावला. भीमाने युक्ती करून त्याला घट्ट बावळून धरले आणि फारपटत दूर बोडवून घेऊन गेला. इतक्यात हिडिंबने स्वतःच्या भीमाच्या मगारमिठीतून सोडवून घेतले आणि भीमाला आवळून धरून मोठपाने ओरडला.

हिडिंबाचा आवाज ऐकून कदाचित पांडवांची ओपमोड होईल असा विचार करून भीमाने त्याला दूर बोडवून नेले आणि

आवळून धरले. तेव्हा भीम म्हणजे सामान्य मनुष्य नाही हे हिडिंबच्या लक्षात आले. त्या वेळेस त्याने जवळून भीमावर प्रत्याक्रमण केले.

दोघांची बघकर फुलती सुरुवाती. सारी पुष्पे प्रत्येक पदचालनेपोवर हादरून जाई. जवळपासची झाडे कोलमडून पडू लागली. त्या बघकर आवाजामुळे कुंती व पांडवांची ओप मोडली. सर्व दचकून उठून आवाज कोटून येतो आहे हे पाहू लागले. कुंतीला अचानक जवळ उभी असलेली एक रूपवती तऱ्हा स्त्री दिसली. ती धावरल्या-

सारखी दिसत होती. कुंतीने तिला विचारले—“मुली, कोण तू? कोणी वनदेवी किंवा अप्सरा असावीस असे वाटते. कातून व कशी काय आलीस?”

हिडिंबाने लगे तेच सांगितले. म्हणाली—“आई! मी न पांडवा भाऊ हिडिंब नामक राक्षस आम्ही या जंगलात राहतो. माझ्या भावाने तुम्हाला सर्वांना ठार करून आणण्यासाठी मला पाठविले होते. पण तुमचे चिरंजीव पाहून देव उभे होते, त्यांचे रूप पाहून त्यांच्याशी विवाह कां करून घेऊ नये असे मला वाटले. मी तुमच्या चिरंजीवांजवळ तसे बोललेदेखील. इतक्यात

मासा भाऊ गांला. आपले निरंशीप माझ्या भावाला दूर ओढून घेऊन गेले. त्यांचे डंडमुंड चालू आहे."

हिडिंबा म्हणाली ते ऐकून बुध्दिष्ठिर, अर्जुन, नकुल व सहदेव आपल्या आईंबरोबर व्हडपुंड चालू होते तिकडे गेले आणि थोरल्या अंतरावर उभे राहून ते युद्ध पाहू लागले. वीर्याचे ते व्हड म्हणजे दोन सिंहांची जणू लढतच होती. बाबांणीचा घूर घसरतो तसे पुळीने लोट आकाशाला व्यापून टाकीत होते.

हिडिंबासमोर भीम थकल्यासारखा अर्जुनाला वाटला तेव्हा तो म्हणाला-

"भीमदादा! तू थोडा पम घे. मला लोळवतो याला."

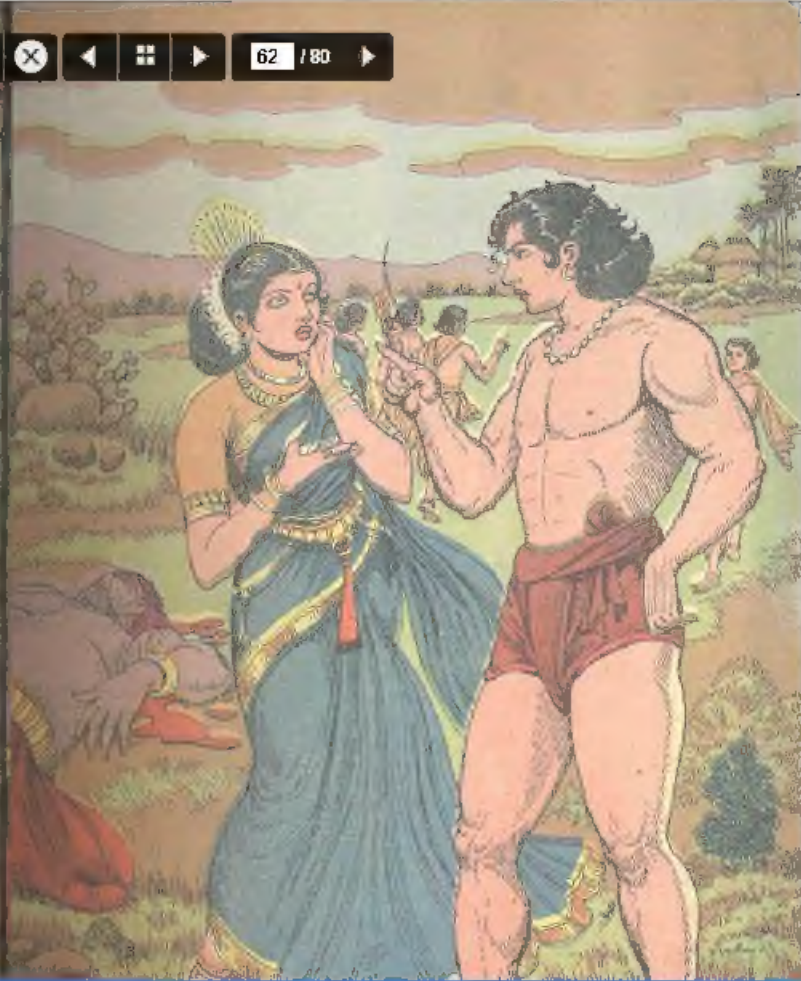
भीम स्मित करून म्हणाला-"अर्जुना तू समत तर पहा. अरे माझ्या हातात सापडलेला हा बुध्द बाबेल वसे वाटत होय तुला?"

"तरयग जास्त वेळ कशाला लावतोस आपण येथे फार राहणेपण श्रेयस्कर नाही. सूर्योदयाची वेळ पण होत आली. शाल्व वेळ घालवण्यातही अर्थ नाही. पाहिजे तर मी बाणांनी त्याचा शिरच्छेद करतो." अर्जुन म्हणाला.

ते ऐकून भीमाने हिडिंबाला हांमही हातांनी नर आडवा उचलला व जमिनीवर बोराने आदळला. त्याबरोबर हिडिंबाची कंबरच मोडली. नंतर भीमाने त्याची नरडी आवळून त्याला ठार केले.

कुशी, बुध्दिष्ठिर आदिकांनी भीमाने अभिनंदन केले. अर्जुनाने भीमाच्या बागेची मुक्त कंठाने स्तुती केली व म्हणाला-"इतक्या दिवसांत एक दिवस दिसते आहे. आपण लवकर त्या गावात जाऊ या. दुर्योधनाच्या हेरांच्या नजरेस पडण्यापूर्वी तिकडे गेणे पाहिजे."

कुशीला बरोबर घेऊन पांढरा त्या गावाच्या दिशेने चालू लागले. हिडिंबापण

त्यांच्याबरोबर निवाली. तेव्हा भीम तिच्या म्हणाला—“हिडिंबे! तू या मायावी रूपाने भावाच्या वधाचा सूत्र घेण्यासाठी गेल आहेस वाटते? नाही तर तुलादेखील गुरूपा भावाच्या गोघात पाठवून देईन.”

तेव्हा युधिष्ठिर भीमाला म्हणाला—“भीमा! एका स्त्रीला वधाची धमकी देतोस, तुला हे शोधून नाही. तिला जाणवता-चर राण आला तरी ती काय करू शकेले? हिडिंबासुराचा तू वध केल्यास, त्यात फाही येर नव्हते. पण त्याची फक्त बहीण आहे म्हणून हिडिंबेचा वध करणे रास्त नाही. ती क्षार मोठी चुक ठरेल.”

हिडिंबेने युधिष्ठिर व कुंतीला नमस्कार केला व म्हणाली—“मी आपल्या राजकुमारीच्या धर्माविरुद्ध गोच्यावर प्रेम केले. छानी माझा स्वीकार केला नाही व दूर छोडले, तर मी जातूनहत्या करीन. मी आपल्या चिरंजीवांना बरोबर घेऊन जाते त्यांच्या बरोबर मी काही दिवस विहार करीन व नंतर आनंदाने तुमच्याकडे पाठवून देईन. मी तुम्हाला या जंगलाबाहेर सहज पोचली करू शकेन.”

ते ऐकून युधिष्ठिर म्हणाला—“हिडिंबे! तू म्हणालीस त्याच्यावर माझा पूर्ण विश्वास बसला आहे. भीम तुझा स्वीकार करील, भीम दिवसभर तुझ्याबरोबर विहार करील. परंतु रात्री ती आम्ही राहू तेथे येत जाईल.”

युधिष्ठिर म्हणाला ते भीमाला मान्य होते.

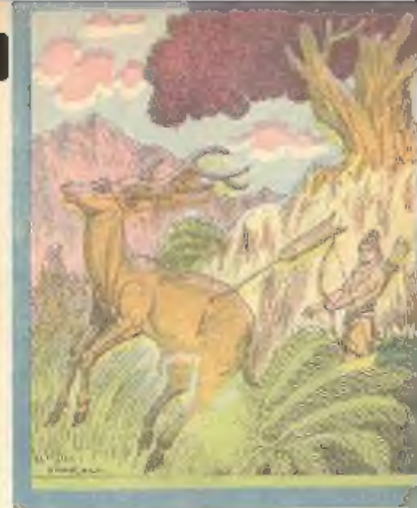
हिडिंबेला पुत्रप्राप्ती हेईपर्यंत तिच्या बरोबर राहण्यास भीमाने मान्यता दिली. हिडिंबा भीमाला घेऊन आनंदामार्गाने निघून गेली. त्वी, पर्यंत शिखरे व श्वर तरावरे व वने पहात दोघे विहार करू लागले. काही काळ सोयऱ्यावर हिडिंबा बरोबर आली. तिला नऊ महिन्यांनी एक मुलगा

जाता. तो जन्मल्याबरोबर इच्छा रूप घेऊन अगडबड मोठा नाडलेला विष्णू जाणवत. त्याने आपल्या आईवडिलांना नमस्कार केला. त्याच्या दोघ्याला एकदेखीच कैत नव्हता. म्हणून त्याने डोके बडक्यासारखे तुझुडीत घिमत होते. ते वाचवून स्व पाहून हिडिंबेला आश्चर्ये वाटले. म्हणून त्याने मुलाचे नाव घटोत्कच, म्हणजे केसांशिवायचा घट, असे पडले.

घटोत्कचाने आईवडिलांना नमस्कार केला व म्हणाला—“तुम्हाला केव्हा हो माझी गरज पडेली की माझे स्मरण करा, मी तावकतोम हजर होईन.” असे घागून तो उलटरेकडे निघून गेला. हिडिंबादेखील कबुल केन्नाप्रमाणे भीमाची परवानगी घेऊन आपल्या घरी निघून गेली.

त्यानंतर पांडव वस्त्रालंभने चारण कल्ल जाहाण वेष्टात मत्स्य, जिर्ण, पांचाल, शीचक इत्यादि देशात प्रवास करीत पुष्कळ दूर निघून गेले. कुंतीला चालवेनासे ज्ञाने की पांडवांपैकी कोणी तरी तिला पाटु-मलीला बसवून घेई. आहारासाठी ते आवश्यक तेथे शिकार करीत.

वेष्टात करीत असता त्यांची व्यास मुनींची भेट झाली. सर्वांनी त्यांना नमस्कार

केला. पांडवांना उबास घनाने सधोर जमे पाहून व्यास मुनी म्हणाले—“मुलांनो! मला तुम्ही काय किंवा वृतराष्ट्राची मुले काय सर्व सारखेच. परंतु त्यांनी तुमच्यावर पुष्कळ अत्याचार व अन्याय केले आहेत. या लढान नवात तुम्हाला इतके कष्ट सहन करावे लागत आहेत. त्याबद्दल मला फार वाईट वाटते. परंतु काळजी करीत नसू नका. तुम्हाला लवकरच चांगले दिवस पहाण्या मिळतील. येथून सोढपाच अंतरावर एक चक्रपूर नावाचे गाव आहे. तुम्ही काही दिवस त्या गावी स्वतःची ओळख दिल्या शिवाय रहा.”

व्यास मुनी पांडवांना त्या गावी स्वतः पोचतायला गेले. एका ब्राह्मणाच्या घरी त्यांच्या राहण्याची व्यवस्था करून देऊन व्यास मुनी कुंतीला म्हणाले-“तुम्ही त्या गावी एक महिनाभर रहा. मी पुन्हा येऊन तुम्हांला येथेच भेटेन.” असे सांगून व्यास मुनी निघून गेले.

कुंती व पांडव ह्या ब्राह्मणांच्या घरी रहात. ते भिक्षा मागून आपला उदरनिर्वाह करू लागले. पाच ह्यो पांडव जी धावुकरी नागून आणीत तिचे कुंती घोन वांटे करी- एक वांटा ती भीमाला देई व दुसरा वांटा बाकी चौघा भावांना वांटून देऊन स्वतः नाही. त्यातलाच थोडा राववून अतिथि भत्कार सुद्धा करी.

पंडव ब्राह्मण ब्रह्मणाच्या सारखे धावुकरी मागीत व वेदाध्ययन देखील करीत. सरोवरगत व तलावात पोहोत आणि शाडाखाली वसून विश्रांती घेत.

एकदा मुद्दिळर, अंबुन, वसुदेव सहदेव गावात धावुकरीला गेले. घरात कुंती व भीम दोघेच होते. त्यावेळी ते ब्राह्मण रहात होता, घराच्या त्या बाजू रडण्याचा आवाज ऐकू येत होता.

कुंती रडण्याचा आवाज ऐकून भीमाला म्हणाली-“बाळ, आपल्या घरवास्तव्यात काही तरी संकट ओढवलेले दिसते आहे. त्यांनी आपला आपल्या घरात रहायला आश्रय दिला. आज त्यांच्यावर काही संकट आले असेल तर आपण त्यांना मदत केली पाहिजे. मी विचारून येते.” असे सांगून कुंती त्या ब्राह्मणाच्या घरी गेली.

ब्राह्मण रडत होता आणि त्याची बायका भुलगी व मुलगा मयार वसून रडत होते. त्यांच्या रडण्याचे कारण कसे विचारले या संकोचात पडून कुंतीने काही विचारले नाही. ती सुडाजबळ जाऊन बसली.

गांधीचे चरित्र

[११]

१९१३ च्या सप्टेंबर महिन्यात गांधीजींनी दक्षिण आफ्रिकेत सत्याग्रहाची जी चळवळ सुरू केली ती वाही सुप्रसिद्ध राजकीय पुढाऱ्यांच्या मते एवढा थडा होती. सत्याग्रहाची कमीतकमी संख्या ११ आणि ६६ हून जास्त नव्हती. गांधीजींनी सर्वात प्रथम सत्याग्रहांना अनृतपवाशितान नावाळून ट्रान्सव्हालला पाठविले. सरकारी अधिकाऱ्यांनी त्यांना कैद करून तुरुंगात ठेवले. त्यानंतर ११ शिष्टा ट्रान्सव्हालची हद्द ओलांडून नावाळमध्ये आल्या आणि तेथून कोळशाखाडी प्रसिद्ध असलेल्या स्थळाला येथे आऊ लागल्या. त्यांनी खाणीत काम करणाऱ्या मजुरांकडून संपदेखील करविला संपघाटाच्या हातून वताविट अत्याचाराची कामे होतील या भीतीने गांधीजी न्यू कॅसल येथे गेले.

खाणीचे मालक काही कडक उपाय योजना करतील वशी भीती संपघाटांता तन्वृतीच. त्या सर्वांनी एकमताने “गांधीभाई”वर आमचा पूर्वे विश्वास आहे असे सांगितले. परंतु खाणीच्या मालकांनी मजुरांच्या घरातले बीजपाणी बंद करून टाकले. म्हणून गांधीजी त्या सर्व मजुरांना ट्रान्सव्हालमध्ये घेऊन जाण्याच्या तयारीला लागले. २०३७ पुरुष, १२७ बायका व ५७ मुले एकदर त्या वस्तीत होती. ते सर्व जेव्हासुद्धा पांढऱ्यापूर्वीच गांधीजींना तीनदां कैद करण्यात आले. नंतर संपघाटांनापण कैद करून नाताळ मध्ये घेऊन जाण्यात आले व तेथे त्यांना तुरुंगात ठेवण्यात आले.

दक्षिण आफ्रिकेतील सरकारने निर्दयपणे भारतीयांना दडपून टाकण्याचा प्रयत्न केला.